

ПЕРЕМОГА АБО СМЕРТЬ

Фото Юрія Ольша

Іван Патриляк — доктор історичних наук, професор, декан історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. На громадських засадах працює в Центрі досліджень визвольного руху. Автор і співавтор близько 200 наукових, науково-популярних та навчально-методичних праць у царині історії українського визвольного руху, історії Другої світової війни, історії Київського університету.

«Воля народам! Воля людині!» — під цим гаслом із вірою в серці та зброєю в руках піднялися на боротьбу тисячі українських хлопців і дівчат, сподіваючись вибороти свободу для рідної країни.

Тривалий опір Української повстанської армії тоталітарним режимам в умовах майже повної зовнішньої ізоляції — це одна з тих сторінок історії України, які й досі потребують неупередженого тлумачення істориками. Як була створена УПА, які завдання перед собою ставила, яку роль відігравала у часи Другої світової війни, якою була боротьба із гітлерівською окупацією та протистояння з НКВД... Висвітлюючи основні події цього масштабного народного руху, автор дає можливість небайдужому читачеві зорієнтуватися в історії покоління, яке змінило уяву про українців.

www.trade.bookclub.ua

ISBN 978-966-14-9086-3

9 789661 490863

Лісова армія, її структура, кадри, озброєння
УПА в боротьбі з гітлерівською окупацією
Українсько-польське протистояння
Боротьба між УПА та радянськими партизанами
Українське збройне підпілля в 1951—1960 рр.

УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ
У 1939—1960 РОКАХ

час@пис

ПЕРЕМОГА АБО СМЕРТЬ

ІВАН
ПАТРИЛЯК

ІВАН ПАТРИЛЯК

ПЕРЕМОГА АБО СМЕРТЬ

Центр досліджень визвольного руху

ІВАН ПАТРИЛЯК

ПЕРЕМОГА АБО СМЕРТЬ

УКРАЇНСЬКИЙ ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ
У 1939–1960 РОКАХ

час@пис

ХАРКІВ 2015 КЛУБ
СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ

УДК 94(477)
ББК ТЗ(4Ук)6-4
П12

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ
cdvr.org.ua

Електронний архів визвольного руху

робимо минуле доступним

avr.org.ua

Фото: Архів Центру досліджень визвольного руху,
Галузевий державний архів Служби безпеки України

Дизайнер обкладинки *Сергій Місяк*

Патриляк І.

П12 Перемога або смерть: український визвольний рух у 1939—1960 роках /
Іван Патриляк / Центр досліджень визвольного руху. — Харків: Книжковий
Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»; Львів: «Часопис», 2015. — 512 с. : іл.

ISBN 978-966-2720-04-4 (Часопис)

ISBN 978-966-14-9086-3 (Клуб Сімейного Дозвілля)

Головна мета цього видання — висвітлити широкому колу читачів ключові події масштабної визвольної боротьби українського народу 30—50-х рр. ХХ ст. Як створювалася Українська повстанська армія, які цілі переслідували її воїни, якою була роль УПА в часи гітлерівської окупації, у чому сутність українсько-польського конфлікту, протистояння з НКВД — перед вами неупереджена історія українського визвольного руху. У книзі широко використовуються маловідомі архівні матеріали та найкращі дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних учених.

УДК 94(477)
ББК ТЗ(4Ук)6-4

ISBN 978-966-2720-04-4 (Часопис)
ISBN 978-966-14-9086-3 (Клуб Сімейного Дозвілля)

© Патриляк І. К., текст, 2012
© ТзОВ «Часопис», 2012
© Центр досліджень визвольного руху, 2012
© Анна Сенік, фото на обкладинці, 2015
© Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля»,
видання українською мовою, 2015 р.
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»,
художнє оформлення, 2015

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ I. На початку великих випробувань	
Перед бурею	10
Антипольське повстання ОУН у вересні 1939 р.	25
«Забуте повстання» — ОУН у боротьбі з радянською владою в 1939—1941 рр.	36
Акт 30 червня 1941 р. — спроба відновити державність перетворює «союзників» на ворогів.....	68
Перші оунівські «армії» та «Поліська січ» отамана «Бульби».....	80
Розділ II. Марш на місці	
ОУН у 1942 р. — підготовка до антинімецького повстання	87
Розділ III. Лісова армія	
Створення УПА, її структура і чисельність	118
Старшинські та підстаршинські школи, бойова тактика, озброєння, уніформа, нагороди УПА.....	150
«Колективний портрет» українського повстанця	188
Розділ IV. «Те, що тут відбувається, слід розцінювати як повстання»	
УПА в боротьбі з гітлерівською окупацією.....	228
ОУН у 1943—1944 рр. — пошук нового обличчя. Спроба сформувати позапартійне представництво українського визвольного руху.....	293
Розділ V. «Взаємне знищення продовжується з неблаганною завзятістю»	
Історичні передумови українсько-польського конфлікту.....	325
Наростання конфлікту в перші роки Другої світової війни	323
На піку українсько-польського протистояння.....	334
В обороні батьківських земель. Діяльність УПА на Закарпатті у 1944—1947 рр.	368
Розділ VI. Приречені на смерть	
Боротьба між УПА та радянськими партизанами (1943—1944)	388
Сутички УПА з окремими підрозділами Червоної армії та протистояння з НКВД (1944—1945)	412
Боротьба українського визвольного руху проти радянської влади у першому повоєнному п'ятиріччі (1945—1950)	444
На останньому рубежі. Українське збройне підпілля в 1951—1960 рр.	485
Епілог	501
Перелік скорочень	506
Джерела й література, рекомендовані для глибшого ознайомлення з історією українського визвольного руху.....	508

Ця книга — історія покоління, яке змінило уяву про українців. Історія найтривалішого у Європі спротиву тоталітаризму.

Підпільна організація переросла у визвольний рух із революційним підпільним парламентом (Українською головною визвольною радою) та урядом (секретаріат УГВР), армією (Українська повстанська армія), дипломатичними місіями (закордонні частини УГВР), підпільним адміністративним апаратом, пресою, системою грошових знаків (бофонів), Червоним хрестом, школами, підпільною поштою, відзнаками і нагородами.

Ким були люди, які творили цей рух, якого віку і освіти, чого вони добивалися і, врешті, чого досягнули — про це все пише відомий київський науковець, спираючись на численні архівні матеріали.

Книга буде цікавою для фахівців з теми, викладачів, вчителів, студентів, учнів та всіх, хто хотів би дізнатися більше про історію України ХХ століття.

ПЕРЕДМОВА

«Звернення до минулого — одна з найпоширеніших стратегій інтерпретації теперішнього. Їх породжує не лише незгода стосовно того, що було в минулому і чим було минуле, а радше непевність стосовно того, чи минуле насправді минуло, завершилося, чи триває — хоча, мабуть, і в інших формах. Ця проблема стимулює різноманітні дискусії про впливи, провину й оцінки, про теперішні обставини і майбутні пріоритети»

Едвард Саїд,
«Культура й імперіалізм»

Якщо вести мову про минуле, яке триває в інших формах і впливає на сьогоднішні обставини та майбутні пріоритети, то, очевидно, в українській історії важко віднайти кращу ілюстрацію до наведеної в якості епіграфа тези Е. Саїда, ніж діяльність Організації українських націоналістів і Української повстанської армії в 1930—1950-х рр.

Сьогодні дослідження історії боротьби українців за свою державну незалежність, схоже, знову «виходить із моди». Після п'яти років прискіпливого (і дещо нездорового) суспільного інтересу до цієї тематики, який спровокували політики, пересічному громадянину України залишається задуматися: а навколо чого, власне, велося так багато розмов, яке явище викликало таке колосальне збурення нашої спільноти?

Щоб зрозуміти будь-які історичні події, необхідно принаймні щось про них знати, і це «щось» повинно виходити поза рамки «джентльменського набору» створених політиками міфологем. На жаль, в Україні вже вкоренилася погана традиція — спочатку, з допомогою пропаганди, нав'язувати суспільству діаметрально протилежні погляди на те чи інше питання нашої минувшини, провокувати керований громадянський конфлікт, а потім маніпулювати ним у власних політичних інтересах.

Сьогоднішнє ставлення до ОУН і УПА в Україні відображає наявність принципово різних ціннісних орієнтацій у наших співгромадян. Для однієї категорії українців будь-які борці за незалежність Батьківщини однозначно є героями. І це переконання базується на вірі в те, що власна самостійна держава є найвищою цінністю в системі лояльностей громадянина. Інша частина мешканців України не може вважати борців за незалежність 1930—1950-х рр. героями через те, що вони практикували у своїй боротьбі насилля. Ці люди, розглядаючи життя та безпеку особистості як сакральну цінність, не вважають, що вони можуть бути принесені в жертву задля будь-яких абстрактних ідеалів. Для третьої групи українських громадян на верхньому щаблі стоїть «союз із братнім російським народом», а тому вони апріорі не можуть погодитися з тезою, що героями є люди, які виступали проти існування такої спілки.

Не вдаючись у дискусію з адептами того чи іншого світогляду, можна констатувати, що, спостерігаючи за палкими суперечками, щоразу чіткіше помітний неймовірно низький рівень знань про сам предмет диспутів. Це надзвичайно прикро, адже протягом останніх десятиріч в Україні і світі написано десятки тисяч праць з історії українського визвольного руху, опубліковані тисячі томів документів, але всі вони залишаються мало затребуваними. Значною мірою це є наслідком того, що більшість вказаних робіт мають суто науковий характер і видаються обмеженими тиражами, тоді як суспільство потребує більше науково-популярної, просвітницької літератури.

Пропонована до уваги читачів праця з історії Організації українських націоналістів і Української повстанської армії є науково-популярною, що має за головне завдання розкрити ключові події і явища часів масштабної визвольної боротьби українського народу 30—50-х рр. XX століття. В назву книги винесено слова із офіційного некролога Проводу українських націоналістів, складеного після вбивства засновника ОУН Євгена Коновальця. Гасло «Перемога або смерть» стало тим дороговказом, який вів на шляхи героїзму мільйони українських юнаків і дівчат, який надавав їм стійкості та безкомпромисності в боротьбі за створення власної держави, який зробив можливим тривалий опір тоталітарним режимам в умовах майже повної зовнішньої ізоляції.

Під час написання роботи широко використовувалися опубліковані останніми роками документи, маловідомі архівні матеріали, найкращі дослідження сучасних вітчизняних і зарубіжних учених: Ю. Киричука, А. Кентія, І. Ільюшина, О. Лисенка, В. В'ятровича, О. Гогуна, Г. Мотики, В. Косика, А. Боляновського, Д. Веденеєва, В. Філяра, Р. Висоцького, В. Резмера, П. Содоля, В. Сергійчука, Ю. Шаповала, В. Гриневича, А. Руккаса, В. Дзьобака, О. Денишука, А. Русначенка, О. Вовка, В. Мороза, І. Марчука, В. Ковальчука, М. Посівнича, О. Стасюк, Г. Стародубець, В. Огородніка, Р. Забілого, О. Пагірі та багатьох інших.

Особливу подяку висловлюю Олександрю Вовку за надзвичайно цінні та зичливі поради.

Іван Патриляк
Київ, липень 2012 р.

Розділ I

На початку великих випробувань

ОУН від вересневої кампанії до німецько-радянської війни (1939—1941). Повстання літа 1941 р. і проголошення державності. Перші повстанські «армії».

*Від самого 1648 р.,
від часу, коли по довгій
перерві нація знову
виступила активним
учасником в європей-
ській політиці, не пере-
ходила Україна кризи,
поважнішої від
теперішньої*

*Дмитро Донцов,
«Підстави нашої
політики»*

Перед бурею

*Велике здається нам
великим тільки тому,
що ми на колінах*

Джеймс Конноллі

Передостанній рік Першої світової війни приніс Російській імперії несподівано успішну демократичну Лютневу революцію, яка сколихнула все суспільство гігантської країни, змела з політичного Олімпу монаршу родину, а разом із нею й існуючий державний лад. Численні нації імперії Романових раптово отримали нові можливості для власного культурного, політичного та соціально-економічного розвитку. Українці, подібно до своїх сусідів по колишній «тюрмі народів», почали боротьбу за створення власної автономії і переформатування Росії у федерацію. Ця боротьба рано чи пізно мала б завершитися федералізацією або конфедералізацією Росії з майбутнім її поступовим розпадом на низку незалежних держав, якби в російській столиці не відбулася друга за 1917 рік більшовицька «революція», яка поклала край природному розвитку подій на просторах зруйнованого царизму.

Більшовики принесли в центрально-російські губернії хаос, небачений досі терор і громадянську війну. Українські політичні лідери, об'єднані на той час у рамках Центральної ради, намагалися відгородитися від нелегітимного, ніким не вповноваженого більшовицького уряду Росії, що ніс війну, внутрішні конфлікти і господарську руїну. Так з'явилася на світ Українська Народна Республіка, творці якої декларували її єдність із майбутньою демократичною (небільшовицькою) Російською Федерацією. Однак військова інтервенція більшовиків та інспірація радянським урядом внутрішньогромадянського політичного конфлікту в Україні змусила діячів Української центральної ради відмовитися від ідеї федералізму й перейти на більш прагматичні позиції самостійництва.

Подальша боротьба з Радянською та «білою» Росією, втручання в українські справи європейських держав, війна з відродженою Польщею, внутрішні соціально-політичні конфлікти, незрілість суспільних еліт призвели до падіння української державності. 6 грудня 1919 р. війська отримали наказ припинити фронтву війну і переходити до партизанських форм боротьби.

У відчаї, шукаючи підтримки, тодішній лідер Української Народної Республіки Симон Петлюра укладає принизливий договір із Польщею, який дозволяє в 1920 р. спільно з поляками відновити антибільшовицький фронт. Однак нові союзники приносять більше розчарування, ніж оптимізму. Чергова війна завершується невдачею. Зраджена польськими колегами наприкінці 1920 р. нечисленна українська армія марно намагається самотужки розгорнути антибільшовицький фронт і знову змушена під натиском могутнього противника відступити на територію Польщі й Румунії. Восени 1921 р. залишки українських військ, зібрані під командуванням генерал-хорунжого Юрія Тютюнника, здійснюють сміливий і відчайдушний рейд на Київ, щоб підняти всеукраїнське повстання і визволити уярмлену більшовиками батьківщину. Рейдові війська отримують назву Українська повстанська армія, аббревіатура УПА вперше з'являється на горизонтах української історії. Але листопадова операція зазнає чергової поразки і ставить крапку в перших самостійницьких змаганнях українців ХХ століття.

Невдале завершення боротьби за державну незалежність у 1917—1921 рр. мало, без перебільшення, катастрофічні наслідки. Визвольні змагання не вирішили проблеми ні самостійності, ні соборності українських земель, ні встановлення справедливого устрою. Українські етнічні території в міжвоєнній Європі розділені між чотирма державами, де українці зазнали принципово різного життєвого досвіду: СРСР, Польща, Чехословаччина і Румунія. Найбільш моторошним цей досвід був у Радянській Україні — спустошливий голод початку 1920-х змінився поверховою «українізацією» та «коренізацією», яка, виявивши прихований могутній культурний і державотворчий потенціал українського народу, тим самим підписала «смертний вирок» українському селянству й інтелігенції. За умов геноцидного голоду, тотального контролю, масових депортацій, фізичного знищення митців й управлінців будь-який серйозний опір системі не міг бути тривалим. Радянська Україна до кінця 1930-х рр. була цілковито стероризована, деморалізована й фізично не здатна вести масштабну боротьбу за свої національні й політичні права. Тому не дивно, що діяльність українських організацій, які ставили собі за ціль боротьбу за здобуття державної незалежності, сконцентрувалася за кордонами СРСР, на територіях, контрольованих Варшавою, Прагою і Бухарестом, а також в еміграційних осередках поза межами українських етнічних земель.

Програна боротьба за незалежність деморалізувала український еміграційний політикум, остаточно розколола його й зробила фактично нездатним до виконання основного завдання — очолити найбільш активні та

Група офіцерів Дієвої армії Української Народної Республіки.

здорові суспільні сили у боротьбі за національні інтереси. Свідками непродуктивної «гризні» політиків стали десятки тисяч українських військових, які в 1920—1921 рр. опинилися в таборах для інтернованих на території Польщі, Чехословаччини, Румунії. В їхньому середовищі зароджується ідея створення «підпільної армії» — Військової організації*, до складу якої входили б українські солдати та члени управи, які вийшли з таборів та перебували у стані «повної бойової готовності». Головне завдання — нелегальними збройними методами продовжувати боротьбу за самостійність аж поки в Європі складуться передумови нової масштабної війни, яка дасть шанс українцям звільнитися від іноземного панування.

У перші роки після поразки визвольних змагань емігрантські кола тішили себе ілюзією, що демократичний Захід не дозволить довго існувати варварському більшовизму і врешті-решт його армії знищать нелюдський режим у СРСР, а це допоможе підконтрольним Москві регіонам звільнитися. Однак усі аргументи українських (і не тільки) політемігрантів розбивалися об стіну нерозуміння західних європейців, які не бачили потреби жертвувати своїми солдатами і прихильністю виборців заради звільнення від більшовицького терору якихось далеких народів Східної Європи. За таких умов бойові методи і саботаж, який застосовувала Військова організація, не могли завершитися

* З 1924 р. — Українська військова організація (УВО).

Майже два десятиліття в лісах і горах, на селах і хуторах Західної України лунали постріли, лилася кров, ішла велика боротьба народу за право жити на власній землі, за своїми законами і на свій розсуд. Вільні люди протистояли рабству, свобода повстала проти тиранії.

Український націоналістичний рух і створена ним Українська повстанська армія стали найбільшими феноменами вітчизняної історії ХХ століття. Народжені на руїнах національно-визвольної боротьби 1917—1920 рр. українські націоналісти впродовж 1920—1930-х рр. зуміли виховати нову українську людину, готову знову піднести прапор збройної боротьби за незалежність, спромоглися виростити ціле покоління безкомпромісної молоді, для якої ідея самостійності та свободи народу була вищою від власного життя. І це покоління повністю пожертвувало собою в лавах Повстанської армії та збройного підпілля, подарувавши Україні новий негасимий націєтворчий міф, продемонструвавши, що українці вміють ставити інтереси своєї Батьківщини вище від особистих бажань і прагнень.

Свого часу відомий дослідник феномену націоналізму Бенедикт Андерсон, роздумуючи над жертовністю солдатів Першої і Другої світових воєн, зазначав: «Великі війни цього сторіччя виняткові не стільки тому, що вони дозволили людям убивати в безпрецедентних масштабах, скільки колосальним числом тих, хто з переконання жертвував своїм життям. Чи не очевидно, що кількість убитих значно переважає кількість тих, хто убивав? Ідея найвищої жертви, якої вимагає доля, існує лише в парі з ідеєю очищення. Вмираючи за свою країну, яку здебільшого не обирають, людина набирає моральної величі, незрівнянною зі смертю заради лейбористської партії, американської медичної асоціації чи навіть "Міжнародної амністії"…»

Цитовані вище слова повною мірою стосуються також і підпільників ОУН, стрільців та старшин УПА — армії, яка не капітулювала, не склала зброї, а була до останнього бійця знищена. Україна втратила в боротьбі за самостійність від 1939 до 1960 року, від Карпатської України до останніх пострілів у лісах, щонайменше мільйон синів і дочок убитими, арештованими, засланими, депортованими чи «переселеними». Придушуючи визвольну боротьбу

наших дідів, свої руки в крові українського народу вимастили поляки і угорці, німці і росіяни, чехи і румуни, які завжди знаходили дивовижне порозуміння, коли йшлося про спільну війну проти українського державницького руху.

Неймовірний за своєю жертовністю і гігантський за своїми масштабами підпільний та повстанський рух переріс у визвольний рух із революційним підпільним парламентом (Українською головною визвольною радою) та урядом (секретаріат УГВР), дипломатичними місіями (закордонна місія УГВР), підпільним адміністративним апаратом, пресою, системою грошових знаків (бофонів), Червоним хрестом, підпільною поштою, відзнаками і нагородами.

Сьогодні чути голоси скептиків, що визвольна боротьба ОУН й УПА була безглуздою тратою сил і потенціалу народу, що перемогти в тих умовах не було шансів. Подібні висловлювання виглядають так само смішно, як заява про те, що боротьба поліції проти злочинців є безперспективною, бо злочинність викоренити неможливо (а попри це, у боротьбі з нею гинуть хороші поліцейські, які могли би бути добрими банківськими службовцями чи податківцями), тому краще не боротися з криміналітетом узагалі.

Відсутність видимих, матеріальних перспектив не означає безкорисності будь-якої дії. Для нації краще мати десять героїв, ніж мільйон рабів, бо ці десятеро своїм прикладом можуть перетворити на героїв мільйони вчорашніх рабів, а раби здатні народити тільки собі подібних. Чи було би кращим, якби ще мільйон або два мільйони українців, замість того, аби пожертвувати собою заради справи національного визволення, перетворилися б у чергову групу малоросів, лояльних до Польщі «русинув», фольксдойців, мадяронів чи румунів? Хіба цим зберігається потенціал нації? Безперечно, що ні. Так він лише безповоротно втрачається.

Боротьба Організації українських націоналістів та Української повстанської армії була колосально важкою, щедрою на жертви і часто безкомпромісною до жорстокості, але вона була потрібною, вона виростила безпосередньо із традицій самостійницьких змагань початку ХХ століття і органічно перформувалася в дисидентський рух, який, у свою чергу, підштовхнув українську молодь 1980-х рр. на самостійницькі позиції. Наша сучасна держава великою мірою є продуктом повстанської боротьби, базується на їхньому поті та крові, на їхніх стражданнях та смерті. Якби не було повстанської боротьби, то сучасна Україна виглядала би зовсім інакше, своїм національним обличчям вона була б подібна до Білорусі чи такої собі «великої Донецької області», яка сама не розуміє, чому вона не Росія і чим вона від неї відрізняється.

Насамкінець хотілося б висловити декілька міркувань щодо необхідності загальнонаціонального визнання українського визвольного руху 1920—

Перелік скорочень

- Абвер (нім. Abwehr) — військова розвідка і контррозвідка гітлерівської Німеччини
- АВ — адміністративний відділ
- АК — Армія Крайова
- АЦДВР — Архів Центру досліджень визвольного руху (м. Львів)
- БСБ — боївка Служби безпеки
- ВВ НКВД — внутрішні війська Народного комісаріату внутрішніх справ
- Вермахт (нім. Wehrmacht) — збройні сили гітлерівської Німеччини з березня 1935 до травня 1945 р.
- ВЗ ОУН — Великий збір Організації українських націоналістів
- ВО — Воєнна округа
- ВОП — відділ особливого призначення
- ВП — Військо Польське
- ГВШ УПА — Головний військовий штаб Української повстанської армії
- ГДА СБУ — Галузевий державний архів Служби безпеки України
- Гестапо (нім. Geheime Staatspolizei) — таємна державна поліція у гітлерівській Німеччині
- ГК УПА — Головна команда Української повстанської армії
- ГОСП — Головний осередок пропаганди
- ГП — Головний провід
- ГС УГВР — Генеральний секретаріат УГВР
- ЗІПО (нім. Sicherheitspolizei) — поліція безпеки в гітлерівській Німеччині
- ЗУЗ — Західні українські землі
- КВШ УПА — Крайовий військовий штаб Української повстанської армії
- КГБ — Комітет державної безпеки
- КДП — Комісія державного планування
- КЕ ОУН — Крайова ексекютива Організації українських націоналістів
- КП ОУН — крайовий провідник Організації українських націоналістів
- КП(б)У — Комуністична партія (більшовиків) України
- МВД — Міністерство внутрішніх справ
- МІБ — Міністерство державної безпеки
- НВРО — Народно-визвольна революційна організація
- НКВД — Народний комісаріат внутрішніх справ
- ОЕ ОУН — окружна ексекютива Організації українських націоналістів
- ОСУЗ — Осередньо-східні українські землі

ОУН — Організація українських націоналістів
ОУН(б) — Організація українських націоналістів під керівництвом С. Бандери
ОУН(м) — Організація українських націоналістів під керівництвом А. Мельника
ОУНСД — Організація українських націоналістів самостійників-державників
ПЕ ОУН — повітова ексекютива Організації українських націоналістів
ПЗУЗ — Північно-західні українські землі
ПівдСУЗ — Південно-східні українські землі
ПСУЗ — Північно-східні українські землі
ПУН — Провід українських націоналістів
РП — Революційний провід
СА (нім. Sturmabteilung — «штурмові відділи») — воєнізовані формування Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини
СБ ОУН — Служба безпеки Організації українських націоналістів
СД (нім. Sicherheitsdienst — «таємна служба») — Служба безпеки гітлерівської Німеччини
СМЕРШ — воєнна контррозвідка СРСР (1943—1946 рр.)
СРСР — Союз Радянських Соціалістичних Республік
СС (нім. Schutzstaffel — «охоронний відділ») — елітні збройні формування Націонал-соціалістичної робітничої партії Німеччини
СУЗ — Східні українські землі
ТВ — Тактичний відтинок
УВО — Українська військова організація
УГВР — Українська головна визвольна рада
УГКЦ — Українська греко-католицька церква
УДК — Український допомоговий комітет
УДП — Українське державне правління
УЦК — Український центральний комітет
УШПР — Український штаб партизанського руху
ЧА — Червона армія
ЦДАВО України — Центральний державний архів вищих органів влади і управління України
ЦДАГО України — Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦТЗ — Центральний технічний зв'язок

Науково-популярне видання

ПАТРИЛЯК Іван Казимирович

**Перемога або смерть:
український визвольний рух у 1939—1960 роках**

Головний редактор *Світлана Скляр*
Завідувач редакції *Катерина Новак*
Головний редактор історичної серії «Часопису» *Володимир В'ятрович*
Відповідальна за випуск *Ярина Ясиневич*
Редактори *Христина Воробій, Ольга Еляшевська, Олександр Оксимець*
Технічний редактор *В'ячеслав Євлахов*
Коректори *Олександр Оксимець, Олена Шарговська*
Верстка, обробка ілюстрацій *Петро Клим, Олена Новак*
Оригінал-макет *Ольга Сало*
Асистенти проекту *Ірина Когут, Андрій Когут*

Підписано до друку 01.04.2015.
Формат 70х100/16. Друк офсетний.
Гарнітура «Minion Pro». Ум. друк. арк. 41,28
Наклад 4000 пр. Зам. №

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

ТЗОВ «Часопис»
м. Львів, вул. Сихівська, 10/183
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №4194 від 03.11.2011 р.
тел.: +38 096 274-83-36

Віддруковано з готових діапозитивів
на ПП «ЮНІСОФТ»
Свідоцтво ДК №3461 від 14.04.2009 р.
www.tornado.com.ua
61036, м. Харків, вул. Морозова, 13Б

Видавництво Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
www.trade.bookclub.ua

ГУРТОВИЙ ПРОДАЖ КНИГ ВИДАВНИЦТВА

ХАРКІВ

ДП з іноземними інвестиціями
«Книжковий Клуб
«Клуб Сімейного Дозвілля»»

61140, м. Харків-140,
просп. Гагаріна, 20-А
тел/факс +38 (057) 703-44-57
e-mail: trade@bookclub.ua
www.trade.bookclub.ua

Київська філія

04073, м. Київ, просп. Московський, 6, кімн. 35,
тел. +38 (067) 575-27-55
e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеська філія

65017, м. Одеса, вул. Малиновського, 16-А, кімн. 109
тел. +38 (067) 572-44-28
e-mail: odessa@bookclub.ua

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»

служба роботи з клієнтами:

тел. +38 (057) 783-88-88
e-mail: support@bookclub.ua
Інтернет-магазин: www.bookclub.ua
«Книжковий клуб», а/с 84, Харків, 61001